

УДК 94(477) 929:94](477.82)"19/20"
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2026.01.193>

РОДИНА ШУМОВСЬКИХ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

Ірина СКАКАЛЬСЬКА

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8705-7971>

докторка історичних наук, професорка, завідувачка,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна
академія ім. Тараса Шевченка, кафедра української мови
і літератури, історії та методик їх навчання,
вул. Ліцейна, 1, 47003, м. Кременець, Україна,
e-mail: Irunas@ukr.net

Стаття присвячена родині Шумовських, які працювали не лише на Волині, але прославляли свій край поза Батьківщиною і на сьогоднішній день їхні дослідницькі, культурні напрацювання є національною спадщиною. *Актуальність* публікації зумовлена необхідністю з'ясувати внесок представників волинської родини Шумовських у культурне, наукове та громадське життя краю. Дослідження зосереджується на проблемі збереження та репрезентації родинної спадщини як складової регіональної історичної пам'яті Волині.

Методологічною основою дослідження є біографічний, науково-реконструктивний та просопографічний методи із залученням соціокультурних підходів щодо трактування концепту «регіональної пам'яті», яка формується завдяки музеям, архівам, бібліотекам, заповідникам. Аналізуються джерела особистісного походження, архівні матеріали, спрямовані на популяризацію історії родини у сучасному культурному просторі. Основна увага приділяється тому, як пам'ять про Шумовських інтегрується у публічну історію регіону, впливає на формування локальної ідентичності та стає чинником збереження культурної тяглості поколінь. У статті підкреслюється значення родинної історії як інструменту осмислення минулого Волині та Кременеччини і розвитку сучасних практик комеморації.

Ключові слова: Юрій Шумовський, етнологія, народна релігійність, історична пам'ять, духовна культура, національна спадщина, громадянська компетентність, Кременець.

Iryna SKAKALSKA

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8705-7971>

Doctor of History Science, Professor,

Head of the Department

of Ukrainian Language and Literature, History and Methods

of Their Teaching Kremenets Taras Shevchenko

Regional Academy

of Humanities and Pedagogy,

1, Lyceyna Str., 47003, Kremenets, Ukraine,

e-mail: Irunas@ukr.net

THE SHUMOVSKY FAMILY IN THE CONTEXT OF THE FORMATION OF REGIONAL MEMORY

The relevance of the article is due to the need to find out the contribution of representatives of the famous Volyn family of Shumovsky to the cultural, scientific and public life of the region. The study focuses on the problem of preserving and representing family heritage as a component of the regional historical memory of Volyn. Sources of personal origin, archival materials, museum exhibitions and initiatives aimed at popularizing the history of the family in the modern cultural space are analyzed. Special attention is paid to the ethnographic interests of the family members, their scientific expeditions, and the collection of monuments of folk culture and everyday life, which reflects the desire to preserve the spiritual and material traditions of Volyn. The role of the Shumovsky family in forming the moral and spiritual guidelines of the community, in combining scientific research with a Christian worldview, patronage and service to society is emphasized. The ascetic work of Yuri Shumovsky in preserving monuments of the past is analyzed. He conducted archaeological excavations in the territory of Volhynia as a delegate of the Warsaw Archaeological Museum, wrote a number of works that he published in contemporary magazines. Through popular science publications, the scientist promoted the preservation and protection of monuments of the past, appealed to local residents to join in the preservation of archaeological and ethnographic finds and transfer them to museums. His brother Petro Shumovsky carried out local history research and published the monograph «Ostrig».

The *methodological basis* of the article is the method of prosopography.

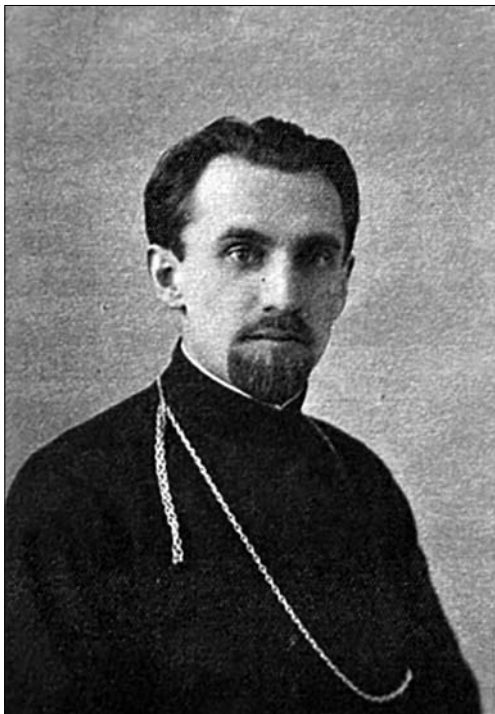
The main attention is paid to how the memory of Shumovsky is integrated into the public history of the region, influences the formation of local identity and becomes a factor in preserving the cultural continuity of generations. The article emphasizes the importance of family history as a tool for understanding the past of Volhynia and the Kremenchchyna and the development of modern practices of commemoration.

Keywords: Yuri Shumovsky, ethnology, folk religiosity, historical memory, spiritual culture, national heritage, civic competence, Kremenets.

Вступ. У наш час священницька родина Шумовських є маловідомою широкому загалу, проте її представники залишили помітний слід в історії волинського краю. Родина Шумовських належить до тієї когорти інтелігенції, яка впродовж першої половини ХХ століття відіграла значну роль у культурному, освітньому та духовному житті Волині. Її члени репрезентують покоління освічених людей, що реалізували своє покликання у різних сферах суспільної діяльності — від церковної служби до наукової, культурної й громадської роботи. Найвідомішим представником родини є священник, етнолог і археолог Юрій Шумовський (іл. 1), постать якого поєднала релігійну місію з науковим пошуком та культурною працею. Не менш талановиті були його брати і сестри.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю осмислення ролі окремих родин, зокрема родини Шумовських, у формуванні регіональної історичної пам'яті Волині. Аналізуючи їхню діяльність у контексті публічної історії, отримуємо можливість побачити, як індивідуальні й родинні наративи інтегруються у колективну пам'ять регіону.

Вшанування представників родини Шумовських у сучасному меморіальному просторі Волині, через музейні експозиції, наукові читання, публікації та попу-

Іл. 1. Юрій Федорович Шумовський (1908—2003)

ляризацію їхньої спадщини — сприяє утвердженню тягlosti історичної пам'яті, формуванню у громадськості почуття причетності до історії рідного краю. Таким чином, історія цієї родини є прикладом того, як приватна пам'ять трансформується у публічну, стаючи чинником формування регіональної ідентичності та культурної спадщини Волині.

Аналіз дослідження. Проблематика участі духовенства у процесах формування національної ідентичності, освіти та культури Волині неодноразово привертала увагу істориків, проте родинний аспект цієї теми, зокрема внесок окремих священницьких родів, залишається недостатньо вивченим. У науковій літературі побутує думка, що представників духовенства не завжди варто відносити до інтелігенції, розглядаючи їх як окрему соціальну групу. Водночас дослідники, які аналізують діяльність парафіяльного духовенства, доводять, що священники підтримували ідеї освіти, кооперації, громадського служіння, а нерідко ставали ініціаторами цих процесів [1, с. 33 — 35]. Таким чином, праця священників початку ХХ ст. може бути розцінена як інтелігентна за змістом і наслідками.

Окремі аспекти життя та діяльності Юрія Шумовського знайшли відображення у сучасних дослідженнях. Зокрема, В.А. Доброчинська у статті «Юрій Шумовський: віхи життя та діяльності (1908—2004)», узагальнила біографічні відомості та окреслила головні напрями його наукової, духовної та просвітницької роботи [2]. Водночас М. Пшеничний у повісті-есе «Наша родина не байдакувала» (2018) розглянув історію родини Шумовських у ширшому родинно-меморіальному контексті, спираючись на листи, спогади та архівні матеріали, що надає дослідженню особистісного виміру. Ці праці заклали основу для подальшого вивчення життєвого шляху та культурної спадщини родини, але потребують розширення у площині аналізу їхнього внеску у формування регіональної пам'яті Волині [3]. Етнографічній діяльності Ю. Шумовського присвячені праці В. Яремчук [4; 5].

Метою дослідження є вивчення внеску родини Шумовських у культурне та духовне життя Волині й осмислення ролі їх духовної спадщини у формуванні регіональної пам'яті. *Методологічною* основою статті є біографічний, науково-реконструктивний та просопографічний методи із залученням соціокуль-

турних підходів щодо трактування концепту «регіональної пам'яті», яка формується завдяки музеям, архівам, бібліотекам, заповідникам, освітнім закладам тощо.

Основна частина. Сучасні енциклопедичні видання розглядають історичну пам'ять як складний соціокультурний феномен, що формується в процесі взаємодії науки, політики, культури та суспільної комунікації. У межах такого підходу історична пам'ять постає не лише як відображення минулого, а як результат його осмислення. Відповідно до цього підходу «історична пам'ять» — це сукупність цілеспрямовано сконструйованих засобами історичної політики відносно сталих взаємопов'язаних групових уявлень про минуле, що відображено в суспільному, культурному й політичному дискурсах, символах, мнемонічних і комеморативних практиках. У цьому контексті історична пам'ять постає не лише як загальнонаціональний, а й як регіональний феномен, що формується через локальні наративи, родинні спогади, матеріальні та духовні історичні джерела. Саме на рівні регіональної пам'яті відбувається конкретизація загальноукраїнського історичного досвіду, його «вкорінення» у простір окремих міст, сіл і родин. Родина Шумовських у цьому сенсі виступає важливим носієм і транслятором регіональної історичної пам'яті, адже її життєві траєкторії, суспільна діяльність і духовні орієнтири інтегруються в локальний мнемонічний простір, формуючи уявлення про минуле краю як частину ширшого національного наративу. Через персональні біографії, родинні традиції та суспільні практики Шумовських відбувається перетворення індивідуальних споминів на елемент колективної регіональної пам'яті, що сприяє збереженню культурної спадщини, зміцненню локальної ідентичності та усвідомленню місця регіону в історії України й формування громадянської компетентності [6].

Про родину Шумовських можемо прочитати у краєзнавчому нарисі. Зокрема, те, що особливо гордиться Дубно славетним земляком, уродженцем села Мирогощі, колишнім учнем та викладачем Дубенської гімназії, доктором Ю. Шумовський, який напередодні 900-ліття міста подарував у фонди заповідника свої архіви, африканські колекції, численні документи й матеріали про членів родини Шумовських [7, с. 39]. На вшануван-

ня пам'яті Ю. Шумовського у Рівненському ліцеї «Український» створено іменний простір пам'яті, зокрема відкрито «Кабінет історії імені Юрія Шумовського» [8]. Кабінет має експозиції-розділи, що охоплюють основні віхи життя (дитинство, юність, навчання), родину, викладацьку та музейну діяльність, археологічні розкопки на Волині, життя за кордоном. Кабінет історії створює місток між минулим і теперішнім, оскільки учні знайомляться не лише з фактами життя Юрія Шумовського, але з його діяльністю, ідеями, особливостями родини, з колекційними предметами — все це допомагає персоналізувати історію, зробити її зрозумілою і близькою для них. Згадування родини, дитинства, виховання, спадщини, саме це показує, що пам'ять про Шумовських — це не тільки про одну видатну особу, але про родину як спільноту, яка впливала на суспільні відносини.

Село Мирогоща (Мирогощанська об'єднана територіальна громада Дубенського району Рівненської області) — батьківщина волинської родини Шумовських. Її засновником вважають Федора Миколайовича Шумовського, священника зі старовинного шляхетного роду, який понад пів століття самовіддано служив на благо рідного краю. Він поєднував духовне покликання зі щоденною просвітницькою, виховною та громадською діяльністю, був не лише пастирем, а й учителем, лікарем, наставником для своєї громади. За ревну церковну службу отець Федір отримав усі священницькі відзнаки.

Його діти, розсіяні долею по різних країнах світу, зуміли зберегти родинні традиції, вистояти в непростих обставинах і зробити свій внесок у розвиток духовності, науки та культури. Вони дбали про збереження пам'яті роду, підтримували культурні ініціативи, збирали документи, писали хроніки й вірили, що колись усе це стане потрібним для українського народу.

Серед них найвідомішим є Юрій Федорович Шумовський — археолог, етнолог і православний священник, чие ім'я, на жаль, і сьогодні залишається маловідомим широкому загалу. Він народився 23 березня 1908 року в селі Мирогоща Дубенського повіту. Освіту здобував у Дубенській гімназії, а згодом у Кременецькій духовній семінарії, де сформувався його світогляд і зацікавлення історією та культурою рідного краю [9]. Про Кременецьку духовну семі-

нарію Ю. Шумовський згадує так: «...перший рік, коли я вступив до семінарії, то в ній панував російський дух, але коли ректором став відомий діяч, українець о. Табинський, то вона цілком українізувалась. У цьому значно допомагали такі наші професори як Ф. Кульчинський, М. Кобрин та інші, а також сам секретар Волинської Консисторії І. Власовський.

Семінаристи майже всі були свідомими українцями... Пам'ятаю, у нас тоді вже існувала таємна пластунська організація. І коли приїхав до нас на зустріч А. Річинський, то ми мали перегляд «Пласту» на так званому «Гнилому озері» в лісах м. Кременця, оскільки, польський уряд подібні націоналістичні організації не дозволяв...» [10, с. 3].

Юрій Шумовський закінчив Варшавський Університет у 1934 р. Вже у 1934—1938 рр. він став делегатом з Волині Варшавського археологічного музею. У 1938 р. закінчив археологічний факультет Варшавського університету.

Є копія документу «Розпорядження канцелярії св. Синоду св. Автокефальної православної церкви у Польщі» про призначення Ю. Шумовського вчителем Закону Божого в семикласну державну чоловічу гімназію в м. Дубно. Також отця Юрія було призначено другим священником в соборі міста та військовим, тюремним та шпитальним капеланом [10, с. 43].

За німецької влади Ю. Шумовський був директором Рівненського обласного музею. Про поповнення музейних фондів регулярно інформував часопис «Волинь», який редагував письменник Улас Самчук; у цьому ж виданні Шумовський публікував свої матеріали під псевдонімом Мироліуб.

У 1944 році, після звільнення Рівного від нацистської окупації, Шумовський був змушений залишити місто. Спершу він звершував богослужіння у польських військових підрозділах серед поранених і загинув, майже відтворюючи шлях свого батька часів Першої світової війни. Згодом з 1949 р. він обіймав посаду військового капелана для православних у французькій окупаційній зоні Німеччини.

Юрій Шумовський став першим українським вченим, що досліджував Африку. В 1951—1956 рр. за дорученням Французького Інституту Чорної Африки в Судані провадив археологічні розкопки в Африці, був директором музею у Бамако. Опублікував нариси «Під гарячим сонцем Африки»

(1956 р.). Ю. Шумовський дійсний член НТШ (з 1958 р.). У 1957 р. Шумовський залишив Африку й оселився в США. На американському континенті він був викладачем в кількох університетах, зокрема, викладав антропологію, еволюцію людства, історичну геологію, доісторичну археологію, історію культури слов'янських народів, археологію України. Найдовше він працював у Фордгамському університеті (Нью Йорк). Також брав участь в міжнародних конгресах, симпозіумах у Польщі, Сенегалі, Алжирі, США, Канаді [11, с. 247]. Бачимо наскільки була активна наукова праця Юрія Шумовського, яка поєднувала педагогічну діяльність, міжнародну наукову комунікацію та популяризацію української археології й культури у світовому академічному просторі.

Юрій Федорович залишив про родину Шумовських — його батьків, братів і сестер — Арсена, Петра, Павла, Олександру й Анастасію, багатотомні спогади «Зруйноване гніздо, чи Історія однієї священницької родини на Волині» [9].

На початку своїх спогадів автор дає глибоку характеристику тогочасного волинського духовенства, підкреслюючи його високу освіченість, жертвовність і моральну відповідальність перед парафіянами. На думку Юрія Шумовського, священники були не лише душпастирями, а й просвітителями, педагогами, лікарями, порадиниками у правових і побутових питаннях — справжніми духовними наставниками громади. Вони формували моральне обличчя села, підтримували народ у важкі часи, сприяли поширенню освіти й культури серед простих людей.

Особливо тепло автор згадує свого батька о. Федора Миколайовича Шумовського, він як взірць служіння й відданості покликанню. Його пастирська діяльність, гуманізм і щира любов до людей поєднувалися з духовною підтримкою вірян і активною участю в житті громади. Поруч із ним завжди була матір Марія з роду Ціховських, яку Юрій описує як добру, розумну й надзвичайно віддану жінку, котра поділяла життєві труднощі чоловіка і виховувала дітей у дусі віри, любові та праці.

Мемуари Юрія Шумовського мають не лише родинно-побутове, а й культурно-історичне значення. Через долю однієї священницької сім'ї автор відтворює образ Волині як регіону з багатими духовними традиціями, показує, як у колі родини формувалися

лися моральні орієнтири, громадянська свідомість і відчуття відповідальності за народ. Цей твір є важливою частиною історичної пам'яті краю, адже він передає досвід покоління, що жило між двома світовими війнами, пережило катастрофи й зберегло духовну гідність.

У тексті син оповідає про батька наступне: «о. Федір був дуже шанований народом, вибраний від нього до різних губернських установ, з'їздив та навіть був членом Державної Думи. Був наглядцем приходських шкіл Дубенського повіту» [9, с. 100]. До речі, о. Федір закінчив Київську духовну академію [9, с. 49]. Федір Миколайович вмів зацікавити людей своєю красномовністю. Він мав добру пам'ять, теоретичні та практичні знання життя, любив розмовляти на філософські та релігійні теми [9, с. 66]. Саме завдяки старанням місцевого настоятеля о. Федора Шумовського в с. Мирогоща була збудована велика кам'яна школа [9, с. 82].

Розумів Федір Шумовський й господарські проблеми краю. Як приклад, він був ініціатором створення у селі кооперації, яка згодом так розширилась, що цілком задовольняла господарські та фінансові потреби селян [9, с. 98].

У спогадах автор згадує відомих діячів того часу, наприклад, о. Теодоровича, автора знаного твору «Опис приходів Волинської єпархії», з якими спілкувались Ціховські та Шумовські та ін. [9, с. 41].

В одному з розділів своїх мемуарів Юрій Шумовський наголошує, що було у їхньому селі багато іммігрантів з Києва та інших міст України. Зокрема, згадує Д. Донцов, який бував у них. То були все втікачі від більшовиків. Автор змальовує жорстокість більшовицького режиму.

Особливу увагу в своїй праці священник звертає на проблеми переслідування українців у Польщі. Наводить приклад про свого брата: «Петро, як медик не міг одержати відповідної посади лікаря в Польщі десь в клініці, бо був українець, та ще й православний» [9, с. 285].

У спадщині Ю. Шумовського ми знаходимо й історичні відомості про наш край з давніх часів, наприклад, можемо прослідкувати історію села Мирогоща, яке згадується вперше 1545 р. в актах опису Луцького замку, в грамоті польського короля Казимира [9, с. 76]. Таким чином, священник був добре обізнаний з історією Волині.

Духовна інтелігенція щиро переймалася долею українського народу, намагалась виховати в ньому почуття справедливості та глибоку любов до рідної землі. Автор згадує, що під час численних зібрань у їхньому домі гості разом виконували українські думи й народні пісні. Попри політику утисків української мови та процеси ополячення, духовенство у своїй освітній і культурно-просвітницькій діяльності зберегло національну ідентичність. У родинному домі в селі Мирогоща отець Федір і Марія часто приймали представників місцевої еліти [9, с. 102]. Проте, як зазначає сам автор «інтелігенції тоді було обмаль в селі: місцевий небагатий поміщик, вчителі сільської школи та священник» [9, с. 105].

Як приклад підтримки національної культури, наведемо такий факт, що Шумовські проводили безкоштовно уроки української мови та літератури для селян. Також сестра Олександра і брат Арсен створили сільський аматорський театр. З ініціативи Шумовських в селі заснували першу українську бібліотеку [9, с. 198]. Ці факти свідчать про прояви національної свідомості в середовищі парафіяльного духовенства. Юрій Шумовський створив перше в Польщі Діточе братство [9, с. 200]. Це свідчить про його активну громадську позицію. Також варто підкреслити, як зазначає сам автор, що двері нашого дому ніколи не були зачинені не тільки для гостей, але й для сліпих, калік [9, с. 7].

У спогадах автором зроблені важливі висновки, зокрема, що становище українців під владою інших держав було непростим, тому необхідно боротись за власну незалежну країну. Наприклад, цитуємо слова автора: «...і творити свою українську народну державу». Також варто всім спільно вести боротьбу, тому що людство, нація, народ можуть багато досягнути, вони здатні на подвиги за умови консолідації. Ці слова є важливими сьогодні під час російсько-української війни.

Під час Першої світової війни родина (мати з дітьми) виїхали вглиб Росії, потім деякий час жили поблизу Харкова [9, с. 161]. Проте отець Федір категорично відмовився залишити на призволяще свою парафію і родинне «гніздо», оскільки відчував, що найбільше в такий час воєнного лихоліття, він потрібен своїм прихожанам [9, с. 166].

Ю. Шумовський є відомий і як археолог, тому окремо зупинимось на його наукових здобутках в

цій галузі досліджень. Як пише сам автор, що він «страшно був закоханий в археологію». Після отримання посвідчення делегата з Волині Варшавського археологічного музею він став офіційно проводити розкопки, а паралельно закінчувати археологічний факультет Варшавського університету. Біля рідного села Мирогощі Ю. Шумовський знайшов багато неолітичних знарядь праці та кераміки, що належала до Трипільської культури. Це були перші його здобутки, якими зацікавились всі музеї Польщі та Український національний музей у Львові, де працювали п. Свенцицький та п. Пастернак [10, с. 41].

У 1934—1935 рр. — нова знахідка молодого вченого. Він відкрив добре збережені поховання неолітичного періоду, які викликали сенсацію в археології Польщі. Було одне поховання з двох скелетів чоловіка і жінки. Вони лежали валетом один до другого в скорченій позиції на правому боці. У могилі було багато начиння з орнаментом культури шнурової кераміки. Про це відкриття писали всі польські газети [12]. До Мирогощі, щоб подивитись знахідку, приїжджали професори, археологи з Вільна, Кракова, Львова, Познані та Варшави.

Згодом, неподалеку від попереднього відкриття, Ю. Шумовський розкопує курган, у ньому він знайшов чоловічий скелет середньовіччя, а на грудях натрапив на мідний образ св. Миколая Чудотворця. Очевидно це був якийсь християнський місіонер-монах, що заблукав на Волинь в XII—XIII ст. Трохи далі на схід дослідником були знайдені поховання лужицької археологічної культури [13, с. 47].

Свої археологічні знахідки Ю. Шумовський повинен був передавати в музей у Варшаві, але тут діяв патріотизм дослідника, тому він старався знайдені речі віддати в історичні установи Львова, Луцька, Дубна [13, с. 49].

Юрій Шумовський віднайшов рештки палеомастодонта — предка мамонтів та слонів. Це була перша знахідка кісток цієї праісторичної тварини в Україні у с. Вілігори близько Рівного [11, с. 248].

Для того, щоб розкриття родини Шумовських було цілісним і змістовним у контексті формування регіональної пам'яті, доцільно звернутися й до статей інших членів цієї сім'ї — братів і сестер отця Юрія, чия життєва діяльність, соціальні ролі та громадська активність доповнюють уявлення про внесок Шумовських у культурно-історичний розвиток

краю та закорінення їхнього прізвища в локальній історичній свідомості.

Про братів та сестер автор з любов'ю та гордістю пише, що найстарший Арсен вчився у Петербурзі в Політехнічному інституті, згодом він став учнем знаменитого Б. Патона. Вже в 1905 р. захоплювався політикою і націоналістичними гаслами [10, с. 186]. Арсен здобув початкову освіту в Кременці та Рівному, а згодом навчався на механічному факультеті Петербурзького технологічного інституту, де активно долучився до діяльності української студентської громади. Під час Першої світової війни служив у російській армії, а з 1917 р. перейшов на службу до військових структур Української Народної Республіки, беручи участь в українізації військових частин. Працював у технічних підрозділах залізниці та в урядових установах УНР, за що був відзначений державними й ветеранськими нагородами.

У 1921 р. закінчив Київський політехнічний інститут, став інженером-технологом і працював асистентом у професора Євгена Патона. Через загрозу репресій емігрував до Польщі, де викладав у гімназії в Дубні, а згодом переїхав до Праги, продовживши інженерну діяльність і залишаючись активним у середовищі українських науково-технічних організацій [14]. Згодом він переїхав до Польщі [15 с. 151]. Найдовше працював на керівних посадах на державній фабриці паровозів у Хжанові в Польщі [13, с. 137].

Про нього згадує у своєму творі Улас Самчук, зокрема, «Несподівано появився в Крем'янці... відомий інженер і громадський діяч Арсен Шумовський та інші... У цьому товаристві я провів цілий час до полудня. Оглядали місто... багато розмовляли» [16, с. 111].

Пізнавальною для краєзнавців є праця Арсена про Почаївську Лавру, про паломництво до святині та її історію [17].

Анастасія Шумовська (1889—1985) — вчителька та піаністка. Працювала в Мізочі на Волині. Олександра Шумовська (1896—1985) — співачка, піаністка, композитор, педагог. Найдовше працювала в Парижі професором консерваторії. Павло Шумовський (1899—1983) — професор, доктор агрономії, дослідник-андролог. Член-кореспондент Французької Академії Наук. Петро Шумовський (1903—1966) — доктор медицини. Працював лі-

карем в Данії, Польщі, Австрії та Англії. Дослідник української історії [13, с. 137]. Він є автором монографії «Остріг», яка вийшла друком в 1964 р. в Англії, потім Канаді [18, с. 203].

Висновки. Отже, долі дітей родини Шумовських засвідчують типову для української інтелігенції ХХ ст. траєкторію життя — вимушену розпорошеність у просторах світу, але внутрішню єдність у служінні національній справі. Незалежно від місця проживання, вони зберігали зв'язок з українською культурою, мовою та історією, репрезентуючи Україну в освітньому, науковому, духовному й громадському середовищах різних країн. Саме через такі родинні біографії формується й передається регіональна пам'ять, оскільки родина Шумовських постає не лише як сукупність окремих постатей, а як цілісний носій локальної історії, духовних цінностей і національної ідентичності Волині. Їхній життєвий шлях інтегрує регіональний досвід у загальноукраїнський та світовий історико-культурний контекст, перетворюючи пам'ять про родину на важливий елемент колективної пам'яті регіону.

1. Шамара С.О. Місце сільського духовенства у просвітницькій та національно-культурній роботі на теренах Наддніпрянщини (друга половина ХІХ — початок ХХ ст.). *Збірник наукових праць. Серія «Історія та географія»*. Харків: Майдан, 2007. Вип. 25—26. С. 33.
2. Добровичинська В.А. Юрій Шумовський: віхи життя та діяльності (1908—2004). *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: зб. наук. праць*, Голов. ред. Р.М. Постолювський. Рівне: РДГУ, 2010. Вип. 19. С. 68—73.
3. Пшеничний М. *Наша родина не байдакувала: повість-есе минулих літ у листах і споминах: до 110-річчя від дня народж. Ю. Шумовського*. Дубно: МП, 2018. 48 с.
4. Яремчук Валентина. Юрій Шумовський — етнограф, археолог: історіографічний аспект. *Народознавчі зошити*. № 4 (142). 2018. С. 967—975. URL: <https://nz.lviv.ua/2018-4-20/>
5. Яремчук Валентина. *«Етнографічна діяльність Юрія Шумовського»*. Київ: Наукова думка, 2025.
6. Удод О.А. *Історична пам'ять*. 2021. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=istorychna_ram%E2%80%99jat
7. *Дубно, княжий мій граде!* За ред. П. Смоліна. Луцьк, 2005. С. 39.
8. *Рівненський ліцей «Український»*. URL: <https://rug.rv.ua/index.php?do=static&page=kabist>.
9. Шумовський Ю. *Зруйноване гніздо, чи Історія однієї священицької родини на Волині*. Том 1. США, Саванна, 1994.
10. Шумовський Ю. *Зруйноване гніздо, чи Історія однієї священицької родини на Волині*. Том 2. США, Саванна, 1994. С. 41.
11. Скакальська І. Спогади Ю. Шумовського як джерело з історії діяльності духовної інтелігенції Волині першої половини ХХ ст. *«Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії»*: Рівненський державний гуманітарний університет. *Збірник наукових праць*. 2010. С. 247.
12. Tereny archeologiczne w pow. Dubieńskim. *Dzien dobry*. 1935.
13. Шумовський Ю. *Зруйноване гніздо, чи Історія однієї священицької родини на Волині*. Том 3. США, Саванна, 1994. С. 137.
14. Серода О., Стасьо І. *Шумовський Арсен*. URL: <https://biograma.net.ua/shumovskyy-arsen/>.
15. *Українські інженери в світі. Вісті українських інженерів*. 1957. Ч. 2. С. 151.
16. Самчук Улас. *На білому коні. На коні вороному: Спомини і враження*. Острог; Луцьк: Твердиня, 2007. С. 111.
17. Шумовський А. *Поклін Св. Почаївській Лаврі*. Торонто, 1962.
18. Войтович С. Петро Шумовський (1902—1966). *Острозькі просвітники ХVІ—ХХ ст.* Острог, 2000. С. 203.

REFERENCES

- Shamara, S.O. (2007). The role of rural clergy in educational and national-cultural activities in the Dnieper Ukraine region (second half of the 19th — early 20th century). *Zbirnyk naukovykh prats. Serii «Istoriia ta heohrafiia»*, 25—26, 33 [in Ukrainian].
- Dobrochynska, V.A., & Postolovskyi, R.M. (Ed.), (2010). Yurii Shumovskyy: milestones of life and activity (1908—2004). In: R.M. Postolovskyi. *Aktualni problemy vitchyznianoї ta vsesvitnoi istorii* (Vol. 19, pp. 68—73). Rivne: RDHU [in Ukrainian].
- Pshenychnyi, M. (2018). *Our family did not idle: A narrative-essay in letters and memories to the 110th anniversary of Yurii Shumovskyy's birth*. Dubno: MP [in Ukrainian].
- Yaremchuk, V. (2018). Yurii Shumovskyy as an ethnographer and archaeologist: historiographical aspect. *The Ethnology notebooks*, 4 (142), 967—975. Retrieved from: <https://nz.lviv.ua/2018-4-20/> [in Ukrainian].
- Yaremchuk, V. (2025). *Ethnographic activity of Yurii Shumovskyy*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Udod, O.A. (2021). *Historical memory*. Retrieved from: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe> [in Ukrainian].
- Smolin, P. (Ed.). (2005). *Dubno, my princely city!* Lutsk [in Ukrainian].

- Rivnenskyi Ukrainian Lyceum. Retrieved from: <https://rug.rv.ua/index.php?do=static&page=kabist> [in Ukrainian].
- Shumovskyi, Yu. (1994). *The ruined nest, or the history of one priestly family in Volyn* (Vol. 1). Savannah, USA [in Ukrainian].
- Shumovskyi, Yu. (1994). *The ruined nest, or the history of one priestly family in Volyn* (Vol. 2, p. 41). Savannah, USA [in Ukrainian].
- Skakalska, I. (2010). Memoirs of Yurii Shumovskyi as a source on the history of the spiritual intelligentsia of Volyn in the first half of the 20th century. *Aktualni problemy vitchyznianoї ta vsesvitnoi istorii* (p. 247). Rivne State University for the Humanities [in Ukrainian].
- Archaeological sites in the Dubieński district. Good day. [in Polish].
13. Shumovskyi, Yu. (1994). *The ruined nest, or the history of one priestly family in Volyn* (Vol. 3, p. 137). Savannah, USA [in Ukrainian].
14. Sereda, O., & Stasio, I. *Shumovskyi Arsen*. Retrieved from: <https://biograma.net.ua/shumovskyi-arsen/> [in Ukrainian].
15. (1957). Ukrainian engineers in the world. *Visti ukrainskykh inzheneriv*, 2, 151 [in Ukrainian].
16. Samchuk, U. (2007). *On a white horse. On a black horse: Memories and impressions*. Ostroh; Lutsk: Tverdynia [in Ukrainian].
17. Shumovskyi, A. (1962). *A bow to the Holy Pochaiiv Lavra*. Toronto [in Ukrainian].
18. Voitovych, S. (2000). Petro Shumovskyi (1902—1966). In: *Ostrozky enlighteners of the 16th—20th centuries* (p. 203). Ostroh [in Ukrainian].

Received: 14.01.2026

Accepted: 28.01.2026

Published: 12.03.2026